

NMAI059 Pravděpodobnost a statistika 1

1. přednáška

Robert Šámal

Přehled

Organizace

Pravděpodobnost – úvod

Podmíněná pravděpodobnost

Bonus

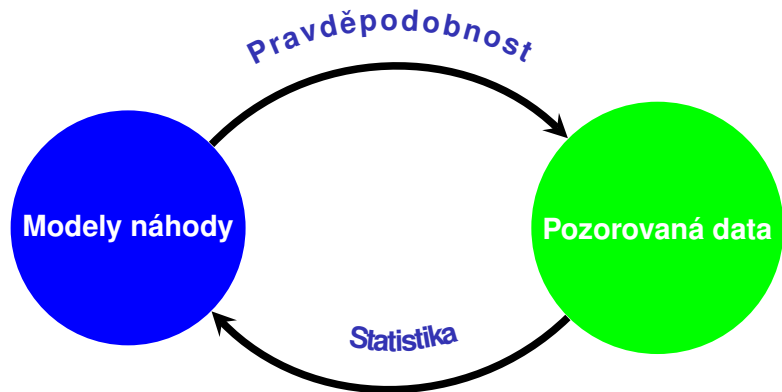
Organizace přednášky

- ▶ Přednášky v Zoomu, dokud to bude potřeba (patrně celý semestr). Přednáška má svoji stránku v Moodle (odkaz v SISu). Tam bude všechno.
- ▶ Nedojde-li k technickým komplikacím, bude video přednášky dostupné (po přihlášení do SISu).
- ▶ Kdyby vám vadilo být nahráni, můžete vypnout svoji kameru, případně dotazy klást v chatu.
- ▶ Budu ale rád, pokud si kameru zapnete, abych viděl, jak pomalu/rychle mluvím, co vás překvapilo, atd.
- ▶ Používejte též funkce Zoomu – přihlásit se, zpomalit-zrychlit, atd.
- ▶ Během přednášky budeme používat krátké ankety.
- ▶ Pdf verze „tabule“ bude též k dispozici – už před přednáškou.
- ▶ Zkouška bude v ideálním případě prezenční písemka s možností ústního dozkoušení.
- ▶ V Moodlu je také prostor pro diskuzi, jak (ne)funguje technologie. Případně se ozvěte emailem:

Organizace cvičení

- ▶ Detaily vám sdělí cvičící

Plán přednášky

Přehled

Organizace

Pravděpodobnost – úvod

Podmíněná pravděpodobnost

Bonus

Aplikace na rozeřtání

Příklad

Dány dva polynomy $f(x), g(x)$ stupně d . Chceme zjistit, zda jsou stejné, a to co nejrychleji.

Pravděpodobnost – intuice, definice

Některé jevy neumíme/nechceme popsat kauzálně:

- ▶ hod kostkou
 - ▶ tři hody kostkou, nekonečně mnoho hodů kostkou
 - ▶ hod šipkou na terč
 - ▶ počet emailů za den
 - ▶ dobu běhu programu (v reálném počítači)
-

Důvody:

- ▶ fyzikální vlastnost přírody?
 - ▶ komplikovaný proces (počasí, medicína, molekuly plynu)
 - ▶ neznámé vlivy (působení dalších lidí, programů, ...)
 - ▶ randomizované algoritmy (test prvočíselnosti, quicksort)
 - ▶ náhodné grafy (odhady Ramseyových čísel)
-

Pro popis pomocí teorie pravděpodobnosti napřed vybereme množinu elementárních jevů (*sample space*) Ω .

Prostor jevů

Dále vybereme *prostor jevů (event space)* $\mathcal{F} \subseteq \mathcal{P}(\Omega)$, u kterých budeme měřit jejich pravděpodobnost.

Často $\mathcal{F} = \mathcal{P}(\Omega)$, to je možné vždy, když Ω je spočetná. Ale např. pro $\Omega = \mathbb{R}$ to už nejde.

Definice

$\mathcal{F} \subseteq \mathcal{P}(\Omega)$ je *prostor jevů (též σ -algebra)*, pokud

- ▶ $\emptyset \in \mathcal{F}$ a $\Omega \in \mathcal{F}$,
- ▶ $A \in \mathcal{F} \Rightarrow \Omega \setminus A \in \mathcal{F}$, a
- ▶ $A_1, A_2, \dots \in \mathcal{F} \Rightarrow \bigcup_{i=1}^{\infty} A_i \in \mathcal{F}$.

Axiomy pravděpodobnosti

Definice

$P : \mathcal{F} \rightarrow [0, 1]$ se nazývá pravděpodobnost (probability), pokud

- ▶ $P(\emptyset) = 0$, $P(\Omega) = 1$, a
- ▶ $P\left(\bigcup_{i=1}^{\infty} A_i\right) = \sum_{i=1}^{\infty} P(A_i)$, pro libovolnou posloupnost po dvou disjunktních jevů $A_1, A_2, \dots \in \mathcal{F}$.

Definice

Pravděpodobnostní prostor (probability space) je trojice (Ω, \mathcal{F}, P) taková, že

- ▶ $\Omega \neq \emptyset$ je libovolná množina,
- ▶ $\mathcal{F} \subseteq \mathcal{P}(\Omega)$ je prostor jevů, a
- ▶ P je pravděpodobnost.

Názvosloví

- ▶ Šance (odds) jevu A je $O(A) = \frac{P(A)}{P(A^c)}$. Např. šance na výhru je 1 ku 2 znamená, že pravděpodobnost výhry je $1/3$; šance, že na kostce padne šestka je 1 ku 5.
- ▶ „ A je jistý jev“ znamená $P(A) = 1$. Také se říká, že A nastává skoro jistě (*almost surely*), zkráceně s.j. (a.s.).
- ▶ „ A je nemožný jev“ znamená $P(A) = 0$.

Základní vlastnosti

Věta

V pravděpodobnostním prostoru (Ω, \mathcal{F}, P) platí pro $A, B \in \mathcal{F}$

1. $P(A) + P(A^c) = 1$ ($A^c = \Omega \setminus A$)
2. $A \subseteq B \Rightarrow P(A) \leq P(B)$
3. $P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$
4. $P(A_1 \cup A_2 \cup \dots) \leq \sum_i P(A_i)$ (subaditivita, Booleova nerovnost)

Příklady pravděpodobnostních prostorů 1

- ▶ **Konečný s uniformní pravděpodobností**

Ω je libovolná konečná množina, $\mathcal{F} = \mathcal{P}(\Omega)$,
 $P(A) = |A|/|\Omega|$.

- ▶ **Diskrétní**

$\Omega = \{\omega_1, \omega_2, \dots\}$ je libovolná spočetná množina. Jsou
dány $p_1, p_2, \dots \in [0, 1]$ se součtem 1.

$$P(A) = \sum_{i:\omega_i \in A} p_i$$

Příklady pravděpodobnostních prostorů 2

► **Spojité**

$\Omega \subseteq \mathbb{R}^d$ pro vhodné d (Ω např. uzavřená nebo otevřená)

\mathcal{F} vhodná (obsahuje např. všechny otevřené množiny)

$f: \Omega \rightarrow [0, 1]$ je funkce taková, že $\int_{\Omega} f(x) dx = 1$.

$$P(A) = \int_A f(x) dx$$

Spec. případ: $f(x) = 1/V_d(\Omega)$

$$P(A) = V_d(A)/V_d(\Omega),$$

kde $V_d(A) = \int_A 1$ je d -rozměrný objem A .

► **Bernoulliho krychle – nekonečné opakování**

$\Omega = S^{\mathbb{N}}$, kde S je diskrétní s pstí Q ,

\mathcal{F} vhodná (obsahuje např. všechny množiny tvaru

$$A = A_1 \times \cdots \times A_k \times S \times S \times \cdots$$

$$P(A) = Q(A_1) \cdots Q(A_k)$$

Př.: $\{0, 1\}^{\mathbb{N}}$ nekonečné házení mincí

Nepříklady

- ▶ **Náhodné přirozené číslo** můžeme vybrat mnoha způsoby. V přednášce poznáme geometrické a Poissonovo rozdělení. Nemůžeme ale požadovat, aby všechna přirozená čísla měla stejnou pravděpodobnost. (Proč?)
„Náhodné přirozené číslo je sudé s pravd. $1/2$.“ ???
- ▶ **Náhodné reálné číslo** Opět není žádný preferovaný způsob, jak definovat pravděpodobnost pro $\Omega = \mathbb{R}$. Typicky bude každé reálné číslo mít pravděpodobnost 0! Navíc nejde definovat pravděpodobnost tak, aby nezáležela na posunu, tj. $P([0, 1]) = P([1, 2]) = \dots$
- ▶ **Náhodná tětiva kružnice – Bertrandův paradox**
Vybereme náhodnou tětivu zadané kružnice. Jaká je pravděpodobnost, že její délka je větší, než strana vepsaného rovnostranného trojúhelníku?

Přehled

Organizace

Pravděpodobnost – úvod

Podmíněná pravděpodobnost

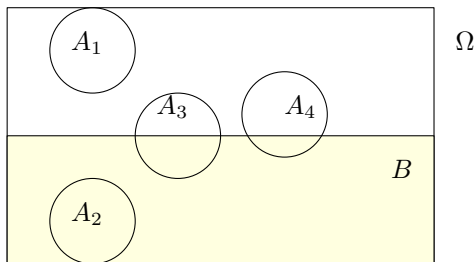
Bonus

Podmíněná pravděpodobnost

Definice

Pokud $A, B \in \mathcal{F}$ a $P(B) > 0$, pak definujeme podmíněnou pravděpodobnost A při B (probability of A given B) jako

$$P(A | B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}.$$

- ▶ $Q(A) := P(A | B)$. Pak (Ω, \mathcal{F}, Q) je pravděpodobnostní prostor.

Zřetězené podmínování

$$\blacktriangleright P(A \cap B) = P(B)P(A | B)$$

Věta

Pokud $A_1, \dots, A_n \in \mathcal{F}$ a $P(A_1 \cap \dots \cap A_n) > 0$, tak

$$P(A_1 \cap A_2 \cap \dots \cap A_n) =$$

$$P(A_1)P(A_2 | A_1)P(A_3 | A_1 \cap A_2) \dots P(A_n | \bigcap_{i=1}^{n-1} A_i)$$

Rozbor všech možností

Definice

Spočetný systém množin $B_1, B_2, \dots \in \mathcal{F}$ je rozklad (partition) Ω , pokud

- ▶ $B_i \cap B_j = \emptyset$ pro $i \neq j$ a
- ▶ $\bigcup_i B_i = \Omega$.

Věta

Pokud B_1, B_2, \dots je rozklad Ω a $A \in \mathcal{F}$, tak

$$P(A) = \sum_i P(A \mid B_i)P(B_i)$$

(sčítance s $P(B_i) = 0$ považujeme za 0).

Rozbor všech možností

Bayesova věta

Věta

Pokud B_1, B_2, \dots je rozklad Ω , $A \in \mathcal{F}$ a $P(A), P(B_j) > 0$, tak

$$P(B_j | A) = \frac{P(A | B_j)P(B_j)}{\sum_i P(A | B_i)P(B_i)}.$$

(sčítance s $P(B_i) = 0$ považujeme za 0).

Bayesova věta

Nezávislost jevů

Definice

Jevy $A, B \in \mathcal{F}$ jsou nezávislé (independent) pokud $P(A \cap B) = P(A)P(B)$.

- ▶ Pak také $P(A | B) = P(A)$, pokud $P(B) > 0$.

Nezávislost více jevů

Definice

Jevy $\{A_i : i \in I\}$ jsou (vzájemně) nezávislé, pokud pro každou konečnou množinu $J \subseteq I$

$$P\left(\bigcap_{i \in J} A_i\right) = \prod_{i \in J} P(A_i).$$

Pokud podmínka platí jen pro dvouprvkové množiny J , nazýváme jevy $\{A_i\}$ po dvou nezávislé (pairwise independent).

Spojitosť pravděpodobnosti

Věta

Nechť pro množiny z prostoru jevů platí

$$A_1 \subseteq A_2 \subseteq A_3 \subseteq \dots$$

a $A = \bigcup_{i=1}^{\infty} A_i$. Pak platí

$$P(A) = \lim_{i \rightarrow \infty} P(A_i).$$

- ▶ $A_n \subset \{P, O\}^{\mathbb{N}}$, $A_n =$ mezi prvními n hody padl aspoň jednou orel.

Přehled

Organizace

Pravděpodobnost – úvod

Podmíněná pravděpodobnost

Bonus

Borel-Cantelliho lemma

Věta

*Nechť jevy A_1, A_2, \dots splňují $P(A_i) = p_i > 0$ pro každé i .
Označme *Nic* jev „nenastal žádný z jevů $\{A_i\}$ “ a *Inf* jev „nastalo nekonečně mnoho z jevů $\{A_i\}$ “.*

- 1. Pokud $\sum_i p_i < \infty$, tak $P(\text{Inf}) = 0$.*
- 2. Pokud jsou jevy A_1, A_2, \dots nezávislé a $\sum_i p_i = \infty$, tak $P(\text{Nic}) = 0$, $P(\text{Inf}) = 1$.*